

sektorunun yaradılmasına və davamlı iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə çalışır. Bu məqsədlə, ölkənin təbii enerji ehtiyatlarının qorunması, milli energetika sektorunun inkişaf etdirilməsi, əhalinin və iqtisadiyyatın enerji ehtiyaclarının tam və davamlı təmin edilməsi kimi prioritetlər müəyyən edilmişdir.

Son olaraq, işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki su ehtiyatlarının və günəş enerjisi potensialının dəyərləndirilməsi, bu bölgələrdə bərpa olunan enerji layihələrinin həyata keçirilməsi üçün geniş imkanlar yaratmaqdadır. Bu ərazilərdəki enerji potensialının fəal şəkildə dəyərləndirilməsi, həm enerji təhlükəsizliyinin artırılmasına, həm də iqtisadi inkişafın təşviq edilməsinə xidmət edəcək.

Ədəbiyyat:

1. UNEP, Green Economy Scoping Study Azerbaijan – 2019 United Nations Environment Programme. URL: www.unep.org/greeneconomy
2. Jeremy Tamanini – GGEI Measuring National Performance in the Green Economy, DUAL CITIZEN LLC, 2016, 5th Edition, səh. 15-24.
3. Vüsal Qasımlı, Zaur Vəliyev, Mahir Hübətov, Şahmar Hacıyev – “Yaşıl İnkişaf: Enerji Səmərəliliyi Və Alternativ Mənbələr”, Bakı 2019 səh. 51-73.
4. Greening economies in the EU Eastern Partnership countries. URL: www.green-economies-eap.org

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İQTİSADI İNKİŞAFINDA AQRAR SEKTORUN ROLU

*Həşimov Elçin Dərgah oğlu
Elmi rəhbər: Qasımov Cəlal, i.f.dos.
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Müxtəlif iqlimi və münbit torpaqları olan Azərbaycan Respublikası kənd təsərrüfatını iqtisadiyyatının əsas sahəsinə çevirərək, geniş çeşiddə məhsulların becərilməsi üçün əlverişli şərait yaradır. Tədqiqat Azərbaycanın iqtisadi inkişafında kənd təsərrüfatının çoxşaxəli rolunu araşdırır, onun ÜDM-ə, məşğulluğa, ixrac gəlirlərinə və kəndlərin inkişafına verdiyi töhfələrə diqqət yetirir., Kənd təsərrüfatı təkcə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin və özünütəminatının təmin edilməsində əsas deyil, həm də yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişafda mühüm rol oynayır. Sektorun potensialına baxmayaraq, köhnəlmiş əkinçilik texnikası, müasir texnologiyaya məhdud çıxış və kənd təsərrüfatı infrastrukturuna kifayət qədər investisiya qoyulmaması kimi problemlər onun böyüməsinə və məhsuldarlığına mane olur. Məqsədyönlü dövlət siyasəti, texnologiya və infraqurstruktura artan investisiyalar və təkmilləşdirilmiş kənd təsərrüfatı təcrübələri sektorda əhəmiyyətli irəliləyişlərə səbəb ola bilər. Ölkəmiz öz kənd təsərrüfatı potensialından istifadə etməklə iqtisadi artımı gücləndirə, ərzaq təhlükəsizliyini yaxşılaşdırma və daha inklüziv kənd inkişafına nail ola bilər. Tədqiqat, aqrar sektorun Azərbaycanda daha geniş iqtisadi inkişafın katalizatoru kimi əhəmiyyəti, onun inkişafı və davamlılığını dəstəkləyən inteqrasiya olunmuş strategiyalara ehtiyac olduğunu vurğulayır.

Zəngin mədəni irsi və müxtəlif təbiət mənzərələri ilə seçilən Azərbaycan

Respublikası iqtisadi inkişafının həlledici mərhələsindədir. Ölkənin iqtisadi mənzərəsinə töhfə verən müxtəlif sektorlar arasında kənd təsərrüfatı fərqli və əsas rola malikdir. Xalqın tarixinə və ənənəsinə kök salmış bu sektor təkcə kəndlərin güzəranının əsasını təşkil etmir, həm də ölkə iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır. Tədqiqat, aqrar sektorun Azərbaycanın iqtisadi inkişafındakı çoxşaxəli rolunu araşdırmaq, onun töhfələrini, çağırışlarını, davamlı artım və inkişafa doğru təklif etdiyi yolları vurğulamaq məqsədindədir. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı ölkənin müxtəlif iqlim qurşaqlarını əhatə edən əlverişli coğrafi mövqeyindən bəhrələnir və bu, geniş çeşiddə məhsul yetişdirməyə imkan verir. Kür çayı vadisinin münbit düzənliklərindən tutmuş Lənkəran rayonunun subtropik ərazilərinə qədər ölkənin kənd təsərrüfatı landşaftı məhsuldar olduğu qədər də müxtəlifdir. Müxtəliflik sektorun iqtisadi artıma təkan vermək, ərzaq təhlükəsizliyini artırmaq və kənd yerlərinin inkişafına təkan vermək potensialına sübutdur[1,s.87].

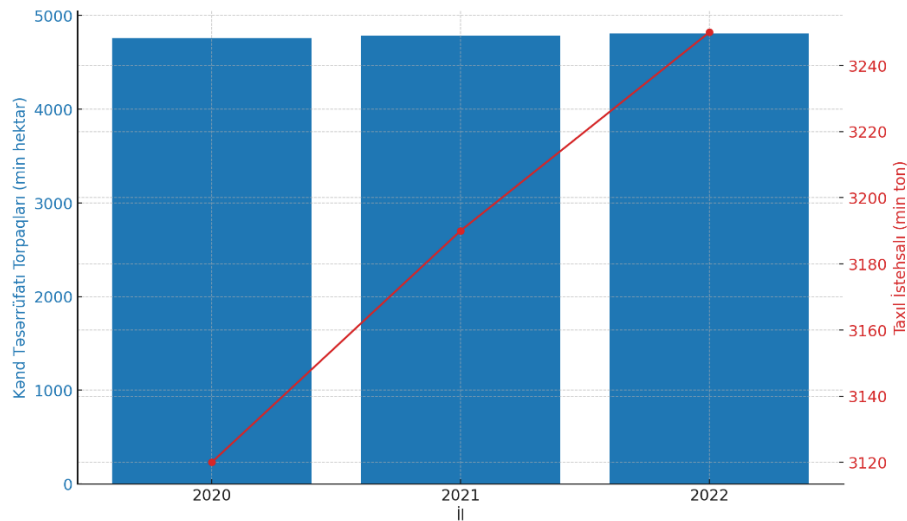
Cədvəl 1 - Azərbaycanın Kənd Təsərrüfatı Sektorunun Göstəriciləri (2020-2022)

Göstərici	2020	2021	2022
Ümumi Kənd Təsərrüfatı Torpaqları (min hektar)	4,760	4,785	4,810
Taxıl İstehsalı (min ton)	3,120	3,190	3,250
Tərəvəz İstehsalı (min ton)	1,450	1,485	1,520
Meyvə və Güləçi İstehsalı (min ton)	860	900	940
Mal-qara Populyasiyası (min baş)	9,700	9,800	9,900
Kənd Təsərrüfatının ÜDM-dəki Payı (%)	6.2	6.4	6.5
Kənd İşçilərinin Məşğulluq Dərəcəsi (%)	38.5	39.0	39.4
Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İxrac Dəyəri (milyon USD)	820	850	880

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>

Cədvəl 1-də, kənd təsərrüfatı torpaqlarının, taxıl, tərəvəz və meyvə istehsal həcmələrinin, həmçinin mal-qara populyasiyasının verilən illərdə artımını göstərir. Sektorun ÜDM-dəki payının, kənd yerlərində məşğulluğun və kənd təsərrüfatı məhsullarının ixrac dəyərinin artımını vurğulayır, bu da sektorun Azərbaycan iqtisadiyyatında daha da inkişaf etdirilməsi üçün potensialını göstərir[2,s.65].

Özünə xas üstünlüklərinə baxmayaraq, Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sektoru onun tərəqqisinə və məhsuldarlığına mane olan bir sıra problemlərlə üzləşir. Ənənəvi təsərrüfat üsullarına güvənmək, müasir texnologiyaya və yüksək keyfiyyətli materiallara çıxışın məhdudluğu, daha möhkəm infrastruktur və investisiyalara ehtiyac kimi məsələlər inkişafın qarşısında mühüm maneələrdir. Sektorun davamlılığı ekoloji narahatlıqlar, o cümlədən torpağın deqradasiyası, su qıtlığı və iqlim dəyişikliyinə təsirləri ilə təhdid edilir və bu, təcili, hərtərəfli tədbirlərin görülməsini tələb edir.

Qrafik 1. Azərbaycanca kənd təsərrüfatı torpaqlarının və taxıl istehsalı.
Mənbə: <https://atm.gov.az/az/news/546/kend-teserrufati-ilinin-yekunlari-ve-2022-da>

Qrafik, Azərbaycanca kənd təsərrüfatı torpaqlarının və taxıl istehsalının 2020-2022-ci illər arasındakı dinamikasını göstərir. Müvafiq olaraq min hektarla ölçülən kənd təsərrüfatı torpaqlarının və min tonla ölçülən taxıl istehsalının artım tendensiyasını vurğulayır[3,s.98].

Tədqiqat, Azərbaycanın iqtisadi inkişafında kənd təsərrüfatının rolunu araşdırmaq, onun hazırkı vəziyyətini, üzləşdiyi çətinlikləri və gələcək üçün təqdim etdiyi imkanları təhlil etmək məqsədi daşıyır. Kənd təsərrüfatının ÜDM-ə, məşğulluğa, ixrac gəlirlərinə və kənd yerlərinin inkişafına töhfələrini tədqiq etməklə sektorun Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün kritik əhəmiyyətini vurğulayır. Kənd təsərrüfatı sektorunu yüksəldə biləcək, onun davamlı artımını və ölkə üçün daha geniş iqtisadi inkişaf məqsədlərinə nail olunmasındakı rolunu təmin edə biləcək strategiyalar və siyasətlər haqqında anlayışlar təklif edir. Tədqiqat, kənd təsərrüfatının inkişafının mürəkkəbliklərini nəzərdən keçirərək, Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun bütün potensialından necə istifadə edə biləcəyi ilə bağlı müzakirələrə töhfə verməyə çalışır. Məqsəd təkə qarşıda duran vəzifələri həll etmək deyil, həm də kənd təsərrüfatının[4,s.77].

Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı sektoru ölkənin iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayır və davamlı inkişafa, ərzaq təhlükəsizliyinin artırılmasına və kənd yerlərinin rifahının yaxşılaşdırılmasına yol təqdim edir. Araşdırma boyu biz kənd təsərrüfatının Azərbaycan iqtisadiyyatına çoxşaxəli töhfələrini, o cümlədən ÜDM-də, məşğulluqda və ixracda əhəmiyyətli payını araşdırdıq. Köhnəmiş əkinçilik texnikası, qeyri-kafi infrastruktur və ətraf mühitlə bağlı problemlərə baxmayaraq, sektorun transformasiya və inkişaf potensialı böyük olaraq qalır. Nəticələr texnoloji tərəqqiyə, davamlı əkinçilik təcrübələrinə və kənd təsərrüfatı infrastrukturuna investisiyaların artırılmasına üstünlük verən məqsədyönlü müdaxilələrin və siyasətlərin zəruriliyini vurğulayır. Kritik sahələrin həlli ilə Azərbaycan öz kənd təsərrüfatı sektorunun bütün potensialını açmağa, təkə artan məhsuldarlığı və səmərəliliyi deyil, həm də kənd icmalarının və ətraf mühitin

davamlılığını təmin edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Əliyev, H. və İsmayılova, R. (2022). Azərbaycanca Davamlı Kənd Təsərrüfatı və İqtisadi İnkişaf. Bakı: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı.
2. Həsənov, F. və Qurbanov, E. (2021). İqlim Dəyişikliyi və Onun Azərbaycanda Kənd Təsərrüfatı Məhsuldarlığına Təsiri. *Journal of Environmental Management and Agriculture*, 18(3), 245-261.
3. İbrahimov, Z., & Məmmədov, T. (2023). Kənd Təsərrüfatında İnnovasiyalar: Azərbaycanın İqtisadi Çiçəklənməsinə Yol. Bakı: Nurlan nəşriyyatı.
4. Cəfərova, O. və Rəsulzadə, S. (2020). Azərbaycanda kənd təsərrüfatı siyasəti və kəndlərin inkişafı

“YAŞIL İQTİSADİYYAT ”IN FORMALAŞMASINA BÖYÜK TÖHFƏ VERƏCƏK YAŞIL ENERJİ HƏDƏFİ

*Mahmudov Rauf, Bİ21.1 qrup tələbəsi
Elmi rəhbər: Nəsimova Arifə
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Azərbaycan Respublikası işğaldan azad olunan ərazilərimizi “yaşıl enerji” zonasına çevirməyi hədəfləyir və bu istiqamətdə konkret addımlar atılmaqdadır. Bildiyimiz kimi, "yaşıl enerji" zonası ifadəsi təkcə bərpaolunan enerji mənbələrindən enerji istehsal edən yerlər barədə işlədilmir. Bu ifadənin əhatə dairəsi genişdir və özündə həm də ekoloji təmiz nəqliyyat vasitələrinin təşviqi, “yaşıl məşğulluq”un təmini, resurslardan səmərəli istifadə kimi çoxşaxəli məsələləri birləşdirir. Onun üçün də işğaldan azad olunan ərazilərimizin “yaşıl enerji” zonasına çevrilməsi üçün kompleks tədbirlər görülür, “smartcity” (“ağıllı şəhər”), “smart-village” (“ağıllı kənd”) konsepsiyası əsasında kəndlərin və şəhərlərin inşasına başlanılır, ərazidə yaradılacaq sənaye müəssisələrinin “yaşıl iqtisadiyyat”a töhfə verməsinə xüsusi diqqət yetirilir, günəş və külək enerjisindən istifadə imkanları araşdırılır və s.

Qeyd edək ki, azad olunmuş ərazilərin təsdiqlənmiş potensialını 7200 meqavat günəş və 2000 meqavat külək enerjisi təşkil edir. Hesablamalara görə, günəş və külək enerji növlərinin istehsalı azad olunmuş Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru “yaşıl enerji” zonasına çevirəcəkdir. Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il 28 noyabr tarixində Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad şəhərində keçirilən İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) XV Zirvə Toplantısındakı çıxışından 181 təxminən 9-10 min meqavata çata bilər. Xüsusən də günəş enerjisi potensialı Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan və Qubadlıda, külək enerjisi potensialı isə Laçın və Kəlbəcərin dağlıq ərazilərində müşahidə olunur. Regionun Tərtərçay, Bazarçay, Həkəriçay kimi əsas çayları və digər kiçik çayları böyük hidroenerji potensialına malikdir. Həmçinin ilkin təhlillərə əsasən, Kəlbəcərdə 3093 m³ /gün, Şuşada isə 412 m³ /gün termal su ehtiyatlarının mövcud olması ehtimal edilir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə kifayət qədər alternativ enerji mənbələrinin